

PIORECKÝ, Karel (ed.): MÁCHOVSKÉ REZONANCE. IV. kongres světové literárně-vedné bohemistiky. Jiná česká literatura (?). Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR – Akropolis, 2010. 214 s.

Zborník *Máchovske rezonance* je jedným z výstupov IV. kongresu svetovej literárno-vednej bohemistiky, ktorý každých päť rokov usporadúva Ústav pro českou literaturu AV ČR. Ostatný ročník sa tematicky zameral na široko poňatý problém „inakosti“ v českej literatúre. Rokovanie bolo štruktúrované do štyroch tematických blokov, čo odráža štvorica publikovaných zborníkov: *Česká literatura rozhraní a okraje*, *Česká literatura v perspektivách genderu*, *Česká literatura v intermediální perspektivě* a napokon *Máchovske rezonance*, publikácia reagujúca na básnikovo 200. výročie narodenia.

Osobnosť a dielo Karla Hynka Máchu patrí medzi tie najreflektovanejšie, česká literárna veda sa venovala špecifikám jeho tvorby pomerne intenzívne a systematicky. Práve preto sa podujatie a následne i zborník orientujú na tvorivú aktualizáciu Máchovho diela v beletrii a jeho literárno-vednú analýzu, resp. kanonizovanie jeho interpretácie v sekundárnej literatúre. V centre pozornosti teda stojí „druhý život“ Máchovho diela, druhotné literárno-historické operácie, ktoré sú na jeho konkrétne texty či špecifické tvorivé postupy naviazané. Jednotlivé príspevky sa dotýkajú nielen ohlasov či intertextuálnych a metatextových vzťahov, ale objavuje sa aj uvažovanie presahujúce k princípom iných médií.

Prvá z troch častí zborníka s názvom Literárni ohlasy prináša štyri príspevky venované recepcii Máchovej tvorby básnikmi i prozaikmi z rôznych období a kontextov. Vladimír Křivánek vo svojom oslavne ladenom texte hľadá máchovský rodokmeň v novšej českej poézii – predovšetkým u Vladimíra Holana, naznačuje však i vplyvy identifikovane v tvorbe Oldřicha Mikuláška a Zbyňka Hejdu.

Sústredená štúdia Michala Charypara sa zameriava na ranú recepciu Máchovej prózy *Marinka* v českej próze tridsiatych až štyridsiatych rokov 19. storočia. Všíma si texty F. J. Rubeša, J. P. Příbika, K. Sabinu a J. J. Marka publikované v časopise *Květy* alebo samostatne knižne, pričom konfrontuje sujetové riešenia, motivickú výstavbu i spôsob nadväzovania na prototext (parodický, ironický...). Konštatuje, že dobové ohlasy boli nesúhlasné až odmietavé, pretože: „v nich bylo apriorně, anichž by kdokoli určil její inspirační zdroj, zacházeno jako s derivátem zahraničního vlivu, v domácím literárním proudu nepatřičným“ (s. 33).

Príspevok Světlany Šerlaimovej porovnáva a vytvára paralely medzi tvorivými osobnosťami K. H. Máchu a K. H. Borovského. Paralelné štruktúry sa autorka dokonca pokúša konštruovať aj na úrovni biografických podobností či okruhom spoločných kritikov a priaznivcov, a tak naznačuje existenciu špecifickej „strategickej línie“ vývoja novej českej literatúry. Ludmila Budagova sleduje pozíciu K. H. Máchu ako ikony „nonkonformnej“ línie českej poézie a jej recepciu až privlastnenie surrealistami, ktorí romantika interpretovali „na svoj obraz“ v intenciách freudizmu a *Máj* ako produkt psychického automatizmu. Autorka zdôrazňuje predovšetkým surrealistický objav Máchovho spontáneho lyrizmu, prekročenie konvenčného príbehu a petrifikovanej romantickej obraznosti smerom k lyricko-reflexívnemu romantizmu a počiatkom polytematického verša.

Druhá časť zborníka s názvom Srovnávací perspektiva obsahuje sedem textov, ktoré Máchovo dielo zaraďujú do kontextu stredoeurópskeho areálu a ešte širšie do európskych medziliterárnych vplyvov. Xavier Galmiche sa zameriava na Máchov text Dosloví ke Křivokladu, kladie si otázku, či by mohlo ísť o romantickú iróniu. Pripomína, že okrem zjavných filiácií byronizmu Máchova tvorba absorbuje i vplyvy sternizmu, pričom odkazuje na závery výskumov R. Grebeníčkovéj. Sternizmus je vnímaný ako jav generačný, ale zároveň areálovo príznakový, jeho ľahkosť a rozmarnosť však podľa autora problematizuje Máchov posun do sféry romantického antisemitizmu.

Príspevok Tamása Berkesa sa stavia kriticky ku komparatistickým prácam orientovaným na sledovanie distribúcie romantických motívov v prostredí slovanských literatúr a upriamuje pozornosť na potrebu skúmať romantizmus v širšom kontexte stredoeurópskeho areálu. Pomerne problematizujú však pôsobí jeho tvrdenie o romantizme, ktorý by mal predstavovať akýsi prvý veľký súhrn literatúr strednej Európy. Autor uvažuje o špecifikách stredoeurópskeho romantizmu v spätosti s tvorbou K. H. Máchu, no pohybuje sa vo svojich tvrdeniach na pomerne neistom teréne, keď sa pokúša akosi „súhrnne“ bilančovať romantické výkony v stredoeurópskych literatúrach a v závere zhodnotiť podstatu romantizmu ako sekularizovaného náboženstva (Carl Schmitt).

Jednou z dvojice nosných štúdií tejto časti zborníka je text Martina Procházku *Shakespeare, Mácha a český romantický historizmus*. Načrtáva prechod od alegorického idealizujúceho videnia histórie u obrodencov k zdôrazňovaniu dejinnosti individuálneho života a postihnutiu dynamiky dejín. Detailne analyzuje vzťah anglického dramatika a J. K. Tyla, pričom odhaľuje, ktoré aspekty Shakespearových hier a v akej podobe boli „použiteľné“ pre potreby obrodeneckého programu. Porovnaním s Máchovým zlomkom *Bratři* autor preukazuje odlišnosti v chápaní dejín, ktoré polemizuje s obrodeneckým konceptom a „proti idealizaci českého dávnověku staví Mácha představu spravedlnosti jako neosobní dejinné nutnosti a principu odplaty (Nemesis)“ (s. 91).

Druhou z mimoriadne podnetných štúdií prispel do zborníka Zdeněk Hrbata, a to pod názvom *Subjekt in articulo mortis a tváři v tvář přírodě*. Autor modeluje dve opozitné línie vnímania prírody: prvú rousseauovskú, vytvárajúcu pozitívny rámec romantickej meditácie v samote, ktorá je v súlade so svetom ľudskej duše i s poriadkom sveta. Vytvárajú sa tak príbuznosti, ekvivalencie a čítaním „knihy prírody“ sa univerzálny život spiritualizuje. Predstava trhliny ako osudovej separácie človeka a prírody, mikrokozmu a makrokozmu, kde neustále niečo vzniká a zaniká viedla až k filozofii prírodnej negativity ako druhej z línií. Reprezentujú ju Alfred de Vigny a Giacomo Leopardi, spochybňujúci rousseauovskú predstavu prírodnej harmónie a ekvivalencie. K takto naznačenému pozadiu Z. Hrbata prikladá texty rôznych proveniencií, späté tematicky, zobrazovaným uväznením protagonistu a jeho čakaním na smrť, resp. popravu: Byronovho *Vězňů chilloňského*, Hugov *Posledný deň odsúdenca* a napokon Máchov *Máj*. Mách sa časťou svojej tvorby približuje skôr k druhej naznačenej línii, k prírodnej negativite. K ľudskému osudu ľahostajná príroda sa však v závere, po oslovení odsúdencom priamo z popravniska, stáva svedkom či poslom jeho vyznania. „Vilémova apostrofa je protiváhou indeterminace přírody, jejíž různé možnosti se nám vyjevují právě in articulo mortis“ (s. 108).

Tematologicky orientovaný príspevok Žoržety Čolakovej analyzuje topos jazera ako centrálny obraz básnikovho fikčného sveta. Uvažuje o antropologických aspektoch toposu

jazera ako vchodu do podsvetia, pričom hladina predstavuje hranicu medzi svetmi. Podoby jazera v poézii Máchu usúvstážňujú s paralelne distribuovanými obrazmi jazera v tvorbe tzv. Jazerných básnikov, Byrona, ale aj Mickiewicza. Príspevok Anny Valcerovej sa z recenzovaného zborníka výrazne vymyká predovšetkým svojím zacielením. V úvode si kladie otázku, v čom spočíva aktuálna estetická hodnota poézie K. H. Máchu a Janka Kráľa, ktorý má predstavovať jeho slovenský ekvivalent, pre súčasných čitateľov. Nejde však o príspevok s ambíciou aplikovať princípy komunikačného prístupu pri aktuálnom čítaní textov 19. storočia. Text má totiž celkom neskryto podobu protokolu zo študentského seminára, v ktorom samotná bádatelka zotráva prevažne v pozícii nezainteresovanej pozorovateľky. Oddiel uzatvára príspevok Igora Melnyčena hľadajúci paralely medzi biografiou a tvorbou Máchu a jeho o sto rokov mladšieho prekladateľa Jurija Darahana. Niektoré pasáže textu však naznačujú, že by dokonca mohlo ísť o romantizujúce hľadanie paralel v osudoch protagonistu *Mája* Viléma a prekladateľa Máchu Darahana.

Kvalitatívne podstatnejšie pôsobí tretia časť zborníka nazvaná Strukturální zkoumání, ktorá sleduje vplyv Machových textov, resp. ich analýz a interpretácií, na vývoj pražského štrukturalizmu. V úvodnej štúdii Ondřej Sládek približuje peripetie máchovských štúdií Jana Mukařovského od ich genézy, vzťah medzi jednotlivými štúdiami, cez úlohu, ktorú zohrali v kontexte Mukařovského profesionálnej kariéry až po ich detailne vysledované súvislosti a d'alekosiahle závery. Tieto však nesmerujú len k samotnému dielu Máchu, ale aj k rozvoju a formovaniu metodológie, pretože autor zdôrazňuje, že práve v práci Genetika smyslu v Máchově poezii (zborník *Torso a tajemství Máchova díla*, 1938) Mukařovský prvýkrát používa termín sémantické gesto. „Od tohoto okamžiku, od zveřejnění této studie se tento pojem stal jedním z nejvýznamnějších a nejinspirativnějších v dějinách českého strukturalismu“ (s. 156).

Práve posledným spomenutým zborníkom Pražského lingvistického krúžku a rozdielnym chápaním dejín literatúry u Jakobsona a Mukařovského sa vo svojom príspevku zaoberá Dobromir Grigorov. Analytická štúdia Bohumila Fořta predostiera Máchovo dielo ako objekt súperiaceho záujmu dvoch literárnovedných generácií inštitucionalizovaných v podobe Pražského lingvistického krúžku a Literárněhistorickou společností československou. Prvá z nich vydala už spomenutý zborník *Torso a tajemství Máchova díla* a zborník druhej z nich bol pomenovaný *Karel Hynek Mácha. Osobnost, dílo, ohlas*.

V príspevku Jiřího Kotena sa zdanlivo dostávame do prechodovej zóny literatúry a filmu. Nejde však o porovnávaciu interpretáciu literárneho diela a jeho filmovej adaptácie, ale autor sa pokúša o využitie pojmov filmovej proveniencie na postihnutie špecifík naratívnych postupov v Máchových prózach *Večer na Bezdězu*, *Křivoklad* a *Cikáni*.

Zborník uzatvára precízny verzologický príspevok Roberta Ibrahima a Květy Sgallovej nadväzujúci na výskumy R. Jakobsona a M. Červenku. Sústreďuje sa na tzv. inherentné motivácie na príklade Máchových jambov konfrontovaných s J. Nerudom a J. Vrchlickým.

Za jednu zo silných stránok publikácie možno jednoznačne považovať skutočnosť, že napriek tomu, že zborník sa zameriava na predstavenie „druhého života“ tvorby K. H. Máchu, jeho troch vyššie zmienených aspektov, i takto sprostredkovane sa na jeho ploche darí rekonštruovať princípy básnikovej špecifickej poetiky. K tomuto zisku významne prispieva aj fakt, že viaceré štúdie zborníka možno považovať za zásadné príspevky k máchovskému bádaniu.

Zborník otvára problém náročnosti editorskej práce, ktorá sa ukazuje ako zásadná i pri takom špecifickom type publikácie, akou je súbor štúdií a odborných textov z podujatia.

Takto koncipovaný výstup má totiž zároveň hodnotu dokumentu, a preto môže vzniknúť problém s predpokladaným zaradením a edičným spracovaním všetkých príspevkov, ktoré na podujatí odzneli. Treba však pripustiť, že prinajmenšom pri dvoch až troch príspevkoch z prvých dvoch oddielov by sa dalo uvažovať o ich nezaradení, pretože nespĺňajú základné kritériá vedeckého textu. Tým by sa výrazne zvýšila kompaktnosť a koherentnosť jednotlivých oddielov zborníka. Keďže však ide o výstup z podujatia, cieľom bolo zrejme i predviesť diferencovanosť a viacperspektívnosť pohľadov na „druhý život“ Máchovho diela, a tak vznikla široká škála textov od precíznych mikroanalýz až k panoramatickým pohľadom na konexie Máchovej tvorby v rámci stredoeurópskej či celkovo európskej literatúry.

Lubica Somolayová

Mgr. Lubica Somolayová, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: Lubica.Somolayova@savba.sk

JUNGMANNOVÁ, Lenka (ed.): ČESKÁ LITERATURA. ROZHRANÍ A OKRAJE. IV. kongres svetové literárněvědné bohemistiky. Jiná česká literatura (?). Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR – Akropolis, 2010. 630 s.

IV. bohemistický kongres, ktorý sa konal v Prahe v lete 2010, mal tentoraz pestrý, prevažne metodologicky a kultúrno-typologicky orientovaný obsah. Jeho knižnými výstupmi sú štyri publikácie so spoločným problémom českej literárnej a umeleckej špecifickosti – v prítomnom zborníku je príhodne formulovaná ako *inakosť* – a to nielen v kontexte európskej a svetovej literatúry, ale tiež v jej vlastných interných kontextoch sústredených vo veľkorysom oblúku do minulosti českej literatúry ako národného fenoménu, ale tiež do jej iných, „parciálnych“ inakostí, tak ako ich modeloval estetický, ideologický, edukatívny, imanentne žánrový, druhový, poetologický alebo tiež čitateľský referenčný pohyb v tomto priestore. Obraz literatúry takto nadobúda charakter zmysluplného mapovania toho najdôležitejšieho a najrelevantnejšieho v zmysle aktuálnej objednávky.

Iným zaujímavým výstupom z takto postaveného projektu sú zmenené parametre komparatívneho výskumu. Súbor publikovaných textov totiž ukazuje, že aktuálne princípy výskumu porovnaním sú dnes už výrazne odlišné od tých, ktoré literárne procesy, javy, diferencie a osobnosti vymedzovali ešte pred zhruba desaťročím.

V zhode s úsilím ukázať *inakosť* na rozhraní a okraji aj v paradigme jej najaktuálnejšieho obrazu, je zborník zostavený z ôsmich tematických okruhov, ktoré nielen mnohorako kaleidoskopicky, ale tiež v logickej postupnosti, garantovanej zostavovateľkou zborníka Lenkou Jungmannovou, prezentujú účastníkov podujatia z domáceho, ale tiež zahraničného bádateľského prostredia. V oboch prípadoch ide o veľmi pestré zoskupenie slavistov a bohemistov. Zo zahraničného okruhu sa v zborníku frekventujú bádatelia z významných ve-